

«Azerbaycan yuruf belgisi» (Tstanbul)
Nisan - Mayıs 1932

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E. 2753

Azerbaycanın tarihi coğrafyası

147

diyerek verginin o nisbette azaltılmasını istemişti (1). Yâqût Hamavî (ک مaddesinde) «Şeki Ermenistanda bir vilâyettir; Şeki derileri buraya aittir, ki meşhurdur. Tiflise yakın, Kür nehri üzerindedir (sic!)» diyor (2).

Moğol devrinde Şeki fazla ehemmiyeti haiz olmamıştır. Hamdullah Qazvînde zikri bile geçmiyor. Timur zamanında, bu cihangirin Gürcüsan seferleri dolayısıyla zikrolunuyor (3). O geldiği zaman burada Moğolların Arlat aşiretinden Seyid 'Ali Şeki hâkimi bulunuyordu. Bunun oğlu Timur, Miranşah ve Miranşahın oğlu 'Omer Mirza nezdinde muteber emirlerden addolundu. Fakat bununla beraber Şekide eski zamanlarda hâkim olmuş olan bir sülâlenin de daha Moğollar zamanında yaşadığı görülüyor. Bu neslin son mümessillerinden XIX uncu asır bidayetinde yaşayan Feth-'Ali Xanın oğlu Kerim Ağa tarafından yazılıp Şeki kadısı Abdüllâtif Efendiye nisbet edilen (4) Şeki tarihinde Şah İsmâ'îl zamanında Şeki hâkimi olarak zikredilen Hasan Sultan (Hasan Bey), babası Şekixan, babası Qutulxan, babası 'Alican-Candâr, babası Qara Keşiş olmak üzere eski Keşişlere çıkarılıyor; ve Hasan Sultanın üçüncü babası demek olan 'Alican-Candârın islâmiyeti kabul ettiği söyleniyor. Fakat Safavî müverrihi İskender Münşiye göre bu «Hasan bey» eskiden burada hüküm sürmüştü.

(1) Nasavî, metin, 146, 176.

(2) Mösyö Minorski (E. I. Sheki maddesi) yâqûttaکی «ينسب اليها الجلود الشكية» cümlesini Şeki civarında bir kariyeye ait zannetmiş ve bunun da şimdiki Vartaşenin garbındaki Djalut köyünden ibaret olacağını söylemiştir ki elbette yanlıştır.

(3) Z. N., I, 731; II, 204, 218, 222.

(4) Risale evvelce Dorn tarafından «Bahr-i Hazer ve havalisine ait islâm metinleri» külliyatında (Auszüge aus Muhammedanischen Schriftstelleru, S. Petersburg, 1858) ve ahiren metni Bakuda rusça tercümesiyle beraber «Azerbaycan tarihine ait mevat» sırasında (Materiali po istoriyi Azerbaycana, Vip. 1, Baku 1926) neşredilmiştir. Kitabın telifi 1829 Mayıs 25 (1244 Zilqa'da 20)te itmam edilmiştir. Müellif kendisinin son mustakil Şeki hanı Selim Xanın biraderi Feth-'Ali Xanın oğlu olduğunu iki yerde söylemesine rağmen Dorn ve Aşmarin eseri Şeki kadısı Abdüllâtif Efendiye nisbet etmişlerdir. Segale (Kavkazski Vestnik, 1902, No. 1, yanvar; s. 80) göre Feth-'Ali Xanın ancak Kerim Ağa isminde bir oğlu olmuştur. Bunun dört oğlundan ikincisi Mustafa Ağa Rus ordusunda kornet rütbesini almış, ve 1895 senesinde ihtiyar yaşında vefat etmiştir. Mustafa Ağa şair ve müverrih olup Türk ve Acem lisanlarında eserler ve Şeki tarihi yazmıştır; Segal de bu eseri kendi makalesinde bilihtisar nakletmiştir. Bundan anlaşılacağına göre Mustafa Ağanın eseri bu matbu Şeki tarihinden istifade edilerek yazılmış ve orada bulunmayan bazı tafsilâtı da muhtevi bulunmuştur. 1829 senesinde yazılan eser, yani matbu Şeki tarihi her halde Mustafa Ağanın babası Kerim Ağa tarafından telif edilmiştir. Mustafa Ağanın kız tarafından torunu Emircanlı 'Abdül-'Ali Beyin dedigine göre Kerim Ağa da malûmatlı bir zat imiş.

russes l'occupèrent de 1723 à 1735. Le dernier Khan de Bakou Housseïn Kouli Khan jura fidélité et fit sa soumission à la Russie en 1796. Malgré cela, il ne cessa pas d'entretenir des relations très étroites avec la Perse, et ses sujets pillaient de temps à autre les marchands russes.

En 1806, le Prince Tzitzianov décida de mettre fin aux agissements du Khan et de le punir; il assiégea la ville, mais pendant une entrevue, le Prince Tzitzianov fut traitreusement assassiné par un des noukers (nouker - homme de la suite) du Khan, le 6 Février 1806. Bakou fut prise par les armées russes au mois de Septembre de la même année et annexé à l'Empire Russe. La famille des Khans de Bakou subsiste actuellement sous le nom de Bakikhanly (Bakikhanov), et trois autres familles de Beks sont encore des branches de la dynastie principale: Khanlarly (Khanlarov), Selimkhanly (Selimkhanov), Sultanzade (Sultanov). Dans la région de Bakou, subsistaient les familles suivantes des Beks les plus connues: Achourbeyli (Achourbekov), Mamedbeyli (Mamedbekov), Rizabeyli (Rizabekov) Hadjily (Gadjinsky), etc.

KHANS DE CHEKI OU DE NOUKHA.

C'est une dynastie des Khans qui possédait le pays depuis le commencement du XV-ème siècle, ayant comme capitale la ville de Cheki ou Noukha. Le dernier Khan de Cheki était Selim-Khan, qui se soumit aux Russes en 1796. Il jura fidélité de nouveau en 1805, quand une garnison russe occupa sa ville. Mais l'année suivante, il s'enfuit en Perse, et les Russes mirent à sa place Djafar Kouli, Khan de Khoï, fils ~~du Khan de Khoï~~ du Khan de Khoï au Nord-Ouest de la Perse. Il était Lieutenant-Général de l'armée russe, et se trouvait à Tiflis depuis 1804, amené là par le Patriarche arménien Joseph Argoutinsky, qui le protégeait beaucoup, car la mère du Khan était une ~~arménienne~~ arménienne. Djafar Kouli Khan et son fils aîné Ismaïl Khan gouvernaient le khanat sous le Protectorat russe. Ismaïl Khan mourut en 1819 sans postérité directe, et le Khanat fut définitivement annexé à la Russie. De l'ancienne dynastie des Khans de Chaki descendent les Beks de Cheki (Chekinsky) et de Noukha (Noukhinsky). De la deuxième dynastie descendent les Khans de Khoï (Khoïsky), qui étaient sujets russes. En ce qui concerne les familles de Beks, on peut citer les plus connues: Amirdjanly (Amirdjanov), Chiralibeyli (Chiralibekov), Alibeyli (Alibekov), etc.

KHANS DE CHIRVAN OU DE CHEMAKHA.

De tous les Khanats de la Transcaucasie, celui de Chirvan, avec la capitale Chemakha, était le plus ancien, le plus puissant et le plus riche. Depuis la conquête arabe, c'est à dire depuis le VIII-ème siècle, Chirvan fut gouverné par une dynastie d'origine arabe, les Chriwanshahs, qui furent détrônés par les Safavides de Perse en 1546. Chirvan perdit son indépendance et fut gouverné par des vice-rois, nommés par les Shahs, et qui avaient le titre de Khan.

Notices historiques
sur la Noblesse du Caucase
Alexandre de Formoz